

**Навчальна дисципліна для аспірантів
спеціальності «011 - Науки про освіту»
спеціалізація - Загальна педагогіка та історія педагогіки
«МОНІТОРИНГ ЯКОСТІ ДОКТОРСЬКОГО ДОСЛІДЖЕННЯ»**

**Тема 1 : Оцінка якості докторського дослідження у галузі порівняльної
педагогіки: характеристика основоположних складових дослідження,
що підлягають оцінці**

Питання:

1. Актуальність проблематики порівняльно-педагогічного дослідження: нормативні документи, що її визначають, суперечності, на розв'язання яких спрямована робота, та типологізація джерельної бази.
2. Науковий апарат дослідження у галузі порівняльної педагогіки, його наукова новизна та практичне значення.
3. Характеристика стану розроблення проблеми у порівняльно-педагогічному дослідженні.
4. Контекстуальний та порівняльний підходи у порівняльно-педагогічному дослідженні.
5. Періодизація розвитку досліджуваного феномену у порівняльно-педагогічному дослідженні.
6. Нормативні засади функціонування досліджуваного феномену.
7. Організаційні засади функціонування досліджуваного феномену.
8. Методичні засади функціонування досліджуваного феномену.
9. Характеристика можливостей застосування прогресивного досвіду у сфері реалізації досліджуваного феномену в Україні.
10. Висновки докторського дослідження: логіка, структура, стиль формульовання.
11. Експертиза якості педагогічного дослідження: методологічна, технологічна, праксеологічна, комплексну експертизи.

1. Чинники, що відображають актуальність проблематики порівняльно-педагогічного дослідження

Актуальність дослідження визначається такими показниками:

- відповідністю соціальному замовленню, де виражена тенденція розвитку школи /освітньої системи і її потреб;
- нерозробленістю цієї проблеми в педагогічній науці;
- потребами теорії і практики, труднощами, що виникають в освітній теорії та практиці через відсутність відповіді на досліджуване питання.

1. Актуальність проблематики порівняльно-педагогічного дослідження: правові та нормативні документи, що її визначають

Документи, до яких апелюють для обґрунтування актуальності дослідження у вступі до роботи:

- Актуальні документи міжнародних організацій: ЮНЕСКО, ЄС, ОЕСР, фахових освітніх організацій (наприклад EUA, EURASHE, EI, ESU тощо);
- Актуальні національні законодавчі та нормативні акти України з питань розвитку освіти (закони, стратегії, концепції, накази);
- Національні законодавчі та нормативні акти країни, освітня система якої стала об'єктом розгляду у дисертаційній роботі, що стосуються предмету розгляду у досліджуваний період (закони, стратегії, концепції, накази).

Суперечності, на розв'язання яких спрямована робота

Об'єктивно існуючі суперечності між суспільними потребами і можливостями, між новими вимогами і системою, що склалася, між необхідністю і наявністю способів та засобів, які дають можливість реалізувати потреби в нових умовах

Логіка формульовання суперечностей:

1. Відповідно до аспектів проблеми, що розглядаються у кожному з розділів дослідження
2. Відповідно до аспектів проблеми, що розглядаються у кожному з завдань дослідження

Типологізація джерельної бази порівняльно-педагогічного дослідження

- *документи та аналітичні матеріали з досліджуваної проблеми*, а саме: закони, конвенції й декларації світового рівня,
- *інформаційно-аналітичні матеріали міжнародних та національних інституцій у досліджуваній сфері* ;
- *наукові й навчально-методичні роботи зарубіжних та вітчизняних теоретиків освіти* з досліджуваної проблеми;
- *енциклопедії, довідкові та реферативні видання* (наприклад, Encarta World English Dictionary, Encyclopaedia Britannica, Merriam-Webster Dictionary, Cambridge Dictionary, Dictionary.com, Ultralingua Online Dictionary, Online Etymology Dictionary, One Look Dictionary Search, Wikipedia, the free encyclopedia, Wiktionary, Word Central Student Dictionary, Wordsmyth dictionary, American Heritage Dictionary of the English Language тощо);
- *матеріали міжнародних та національних електронних бібліотек, бібліографічних і реферативних баз даних* (наприклад, Encyclopaedia Britannica, ERIC, Google Scholar, Research Gate, Scribd та SCOPUS, Електронний каталог Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, Електронна бібліотека Інституту обдарованої дитини тощо);
- *українська та зарубіжна науково-педагогічна періодика* з досліджуваної проблеми;
- *матеріали й тези наукових конференцій* з проблем освіти, що проводилися вітчизняними й зарубіжними національними та міжнародними науковими організаціями;
- *електронні сайти закладів освіти.*

2. Науковий апарат дослідження у галузі порівняльної педагогіки, його наукова новизна та практичне значення

- *Формулювання теми повинно включати:* досліджуване явище, процес, систему; суть проблеми щодо досліджуваного; об'єкт, щодо якого планується дослідницька діяльність; середовище, в умовах якого планується педагогічна діяльність дослідника; об'єкт, з позиції якого проведено дане дослідження
- *Об'єкт дослідження* – та частина практики або наукового знання, з якою дослідник має справу. Він є процесом або явищем, що породжують досліджувану проблемну ситуацію.
- *Об'єкт дослідження* – це процес або явища, які породжують проблемну ситуацію і обрані для дослідження; предмет дослідження знаходитьться в межах об'єкта.
- *Об'єкт і предмет дослідження як категорії наукового процесу співвідносяться між собою як загальне і часткове. В об'єкті виділяється та частина, яка є предметом дослідження. Один і той самий об'єкт може бути предметом ряду різних досліджень.*
- *Об'єкт і предмет дослідження повинні бути новими в педагогіці, або хоча б один із них. Традиційність об'єкта і предмета дослідження робить це дослідження позбавленим глупзду.*
- *Об'єкт наукового пізнання виступає сферою пошуку, а предмет – як те конкретне, що виявляється.*
- *Характерна особливість предмета дослідження полягає в тому, що часто він або співпадає з його темою, або по суті вони дуже близькі. Для нього притаманний певний новий (у порівнянні з відомими) кут зору на досліджуваний об'єкт (його нова проекція) (Сисоєва, С.О., Кристопчук, Т.Є., 2013)*

Наукова новизна порівняльно-педагогічного дослідження

- Новизна виступає як окрема характеристика дослідження і відноситься до його **результатів**. Дати остаточну відповідь про новизну можна тільки після того, як наукова праця завершена. Однак необхідності одержання нового знання підпорядкований увесь хід дослідження, на нього орієнтовані всі інші методологічні характеристики.
- **Спочатку питання про новизну виникає на стадії обґрунтування актуальності і визначення предмета**, необхідно визначити, відносно чого нове знання повинне бути отриманим.
- У формулюванні наукової новизни важливо враховувати розкриття виду результату, тобто необхідно сказати, який тип нового знання здобув дослідник. Це може бути **нові концепції, методики, класифікації навчального матеріалу, методичні рекомендації, дидактичні пропозиції, форми виховної роботи тощо**. Оцінкою нових результатів є їх **розгорнутий і чіткий виклад, а не формальне, нічим не підкріплene запевнення, що теоретичні позиції і практичні висновки дослідження є новими**.
- Новизна, як правило, з'являється **внаслідок нового структурування вже наявних елементів відповідно до нових завдань освіти і нових етапів розвитку науки** (Тушева, 2014).

Наукова новизна порівняльно-педагогічного дослідження

- **Рівні новизни** — це характеристики новизни одержаних знань в ряду відомих і їх спадкоємність.
- **Рівень перетворення (вперше)** характеризується принципово новими ідеями, підходами у галузі навчання й виховання, що раніше не були відомими в теорії. Створюються принципово нові точки зору, висуваються оригінальні підходи, що докорінно відрізняються від відомих уявлень у цій науковій галузі (Тушева, 2014).
- **Рівень конкретизації** виявляється, коли одержаний результат уточнює відоме, конкретизує окремі теоретичні або практичні положення, що стосуються навчання й виховання, методики викладання, історії педагогіки і т. ін.
- **Рівень доповнення** має місце, коли одержаний результат поширює відомі теоретичні й практичні положення у навченні й вихованні. Одержані знання відкривають нові грані проблеми, що раніше не були відомі. У цілому нововведення не змінюють картину, а доповнюють її.

Практичне значення порівняльно-педагогічного дослідження

- **Практична значущість дослідження** — це вплив, котрий спровадяють результати дослідження на навчально-виховний процес, методику викладання і навчання, організацію виховної роботи і т. ін. Визначаючи значення отриманого нового знання для практики (практичну цінність), дослідник відповідає на запитання: «Які конкретні недоліки практичної педагогічної діяльності можна виправити за допомогою отриманих у дослідженні результатів?».
- **До практичних результатів дослідження відносяться** нові методики, програми, підручники, методичні рекомендації, педагогічні технології в галузі навчання й виховання, школознавства, часткових дидактик, наочні засоби тощо. У визначенні практичного значення треба вказати, де і з якою метою можна використовувати результати та висновки дослідження. У якому вигляді вони подані (програми, методичні рекомендації та ін.), який соціальний та психолого-педагогічний ефект очікується від їх упровадження (підвищення рівня освіти, культури особистості, сформованості певних якостей та властивостей особистості або вмінь тощо) (Тушева, 2014).
- .

3. Характеристика стану розроблення проблеми у порівняльно-педагогічному дослідженні

Для з'ясування стану розробки обраної теми складається огляд літератури, з якого можна зробити висновок, що дана тема не розкрита (розкрита лише частково, або не в тому аспекті) і тому вимагає подальшого розроблення. Якщо такий висновок не випливає логічно з огляду, то дисертанту немає сенсу розробляти обрану тему.

Аспекти характеристики стану розроблення проблеми (за Хриковим, 2015)

- 1. Рівень розробленості поняттєво-термінологічного апарату.** Визначити основні поняття, які дозволяють розкрити суть зазначеної наукової проблеми. Проаналізувати, як ці поняття тлумачать найбільш відомі фахівці з цієї проблеми у досліджуваній країні та Україні. Проаналізувати, у чому ці точки зору співпадають, у чому різняться, та висловити своє ставлення до наведених позицій.
- 2. Наявність виявлених законів, закономірностей, принципів, правил, умов.** Проаналізувати точки зору науковців досліджуваної країни та України.
- 3. Характеристика наукових теорій та концепцій, які стосуються предмета дослідження** (порівняльна характеристика).
- 4. Аналіз емпіричних фактів з певної наукової проблеми**, які зібрали, проаналізували та узагальнили науковці досліджуваної країни та України.

4. Контекстуальний та порівняльний підходи у порівняльно-педагогічному дослідженні

Контексти, що є значимими для цілісного висвітлення проблеми :

Історичний, суспільно-політичний, соціально-економічний, культурно-освітній, демографічний, релігійний, расовий, етнічний, гендерний тощо.

Однинці (аспекти, виміри) порівнянь, що визначаються предметом дослідження: територіальні об'єкти, освітні системи, об'єктів у часовому просторі, соціальні страти (класи, раси, гендери тощо), культури, цінності, освітня політика, навчальні програми, освітні/педагогічні інновації, форми та методи навчання, освітні досягнення тощо (за М. Мензон, М. Брейем, Е.Світінгом, Л.Джексон тв ін.).

5. Періодизація розвитку досліджуваного феномену у порівняльно-педагогічному дослідженні

Періодизацію розвитку досліджуваного процесу **розуміють** як науковий метод, що передбачає систему процедур, прийомів і способів, спрямованих на виділення в педагогічному процесі найбільш важливих відтинків часу за спільними ознаками і критеріями (Гупан, 2016).

Одиниці періодизації:

Епоха (дoba) – це найбільший проміжок часу, який виділяється на основі однієї з характерних рис («епоха Просвітництва»).

Період – це умовно окремий відрізок часу в історичному процесі, який характеризується низкою спільних рис, відмінностей і особливостей порівняно з іншими періодами, має свій початок і завершеність. У межах періодів, що становлять систему досліджуваного феномену, спостерігається трансформація його сутності. Зокрема, у першому періоді доцільно відобразити першопочатки досліджуваного педагогічного явища, у наступних

періодах – процес розгортання педагогічного явища, у завершальному періоді необхідно представити наслідки досліджуваного явища, його місце та роль у подальшому розвитку педагогічної теорії і практики. Окрім послідовної нумерації періодів (де відображається трансформація педагогічного процесу у хронології), кожен з них повинен мати власну назву, у якій лаконічно відображається сутність послідовних змін.

Етап - частина певного періоду. Кожен з них має нумерацію і свою назву, що відображає сутність змін педагогічного процесу, деталізованого у фрагментах.

Періодизація розвитку досліджуваного феномену у порівняльно-педагогічному дослідженні

Методологія періодизації розвитку досліджуваного феномену (Хриков, 2016) :

- Методика періодизація це не відокремлена, а невід'ємна складова цілісного дослідження наукової проблеми.
- Ефективна реалізація завдання періодизації передбачає єдність концептуальних засад, методологічних підходів, методів дослідження.
- Структуру критеріїв для виокремлення етапів можуть визначати методологічні підходи, які обрав щодо дослідження автор.
- Головну роль під час періодизації відіграють характеристики самого освітнього феномену /педагогічного явища, а не зовнішні соціальні чинники. Останні характеризують причинно-наслідкові зв'язки, які можуть впливати на перебіг подій, але такий вплив може бути різним – визначальним, значним, слабким, незначним.

6. Нормативні засади функціонування досліджуваного феномену

- Характеристика нормативних зasad передбачає структурно-логічний, термінологічний аналіз сукупності законодавчих та нормативних документів, що визначають діяльність досліджуваного освітнього інституту (системи, суб'єкта) на наднаціональному, національному, регіональному, локальному, інституційному, субінституційному рівнях.
- За умови визначення хронології розвитку досліджуваного феномену в окремому підрозділі , при визначенні нормативних зasad слід розглядати актуальні документи - сучасний етап, визначений серед інших.

7. Організаційні засади функціонування досліджуваного феномену

- Характеристика організаційних зasad передбачає **структурно-логічний та системний аналіз** організаційних структур наднаціонального, національного, регіонального, локального, інституційного, суб-інституційного рівнів (відповідно до предмета дослідження).
- Важливим аспектом дослідження є **характеристика співпраці/взаємодії суб'єктів** досліджуваного процесу, способів їх мережування.

8. Методичні засади функціонування досліджуваного феномену

- Характеристика методичних зasad передбачає **структурно-логічний та системний аналіз форм, методів, засобів, технологій реалізації досліджуваного процесу.**
- Важливим є розгляд **системи професійної підготовки (професійного розвитку) вчителів** до діяльності, що є предметом дослідження.

9. Характеристика можливостей застосування прогресивного досвіду у сфері реалізації досліджуваного феномену в Україні

Логіка викладу тенденцій розвитку досліджуваного феномену (на прикладі дослідження тенденцій розвитку транснаціональної освіти О.М. Авшенюк).

Рекомендації щодо можливостей застосування прогресивного досвіду у сфері реалізації дослідженого феномену в Україні

Можливі аспекти та рівні рекомендацій:

- **Аспекти:** нормативно-правовий, теоретико-методологічний (науковий), змістово-процесуальний, організаційно-педагогічний, методичний, професійно-педагогічний.
- **Рівні:** наднаціональний, національний, регіональний, локальний, місцевий, інституційний, субінституційний, індивідуальний (особистий).

10. Висновки докторського дослідження: логіка, структура, стиль формульовання

- Висновки повинні являти собою теоретичне узагальнення матеріалу, викладене у короткій, ємкій формі та містити «знання більш високого порядку».
- Кожен з пунктів висновків повинен спочатку формально констатувати виконання окремого завдання дослідження, сформульованого у вступі, а далі розкривати сутність здобутого нового знання, давати його якісну характеристику та відображати новизну всіх рівнів (вперше, удосконалено, подальшого розвитку дістало) щодо відповідного аспекту проблеми.
- Загальні висновки роботи не повинні дублювати висновки до розділів, що формулюються відповідно до логіки викладу матеріалу підрозділах роботи.

Експертиза якості педагогічного дослідження: Типи та зміст експертиз (Сисоєва, С.О., Кристопчук, Т.Є., 2013)

Методологічна експертиза: проводиться на початку дослідження, на етапі обґрунтування актуальності проблеми, теми, об'єкту і предмету, тобто на етапі визначення місця дослідження в проблемному полі відповідної галузі педагогічної науки. Така експертиза дає можливість визначити головні напрями пошуку, вихідні позиції дослідника, обумовлені сучасним станом науки, вимогами наукознавства й науковими концепціями, що склалися на сучасному етапі.

Технологічна експертиза: передбачає аналіз програми наукового пошуку, культури роботи з джерельною базою, її систематизації, узагальнення та інтерпретації.

Праксеологічна експертиза: передбачає аналіз сфери застосувань результатів дослідження, умов і правил використання теорії та на практиці.

Комплексна експертиза : здійснюється компетентними організаціями та фахівцями, у певних випадках із залученням авторів/виконавців дослідження.

ДИСКУСІЯ

- У чому полягає соціальне, наукове та практичне значення Вашого дослідження. Побудуйте систему аргументів, що доводять необхідність його виконання на національному, локальному, інституційному, дисциплінарному рівнях.

Питання для самопідготовки :

- Дайте визначення поняття «**суперечність**» та сформулюйте суперечності соціального та педагогічного характеру, на розв'язання яких спрямоване Ваше дослідження .
- Визначте **ключові поняття Вашого дослідження**. Здійсніть порівняльно-термінологічний аналіз ключових понять, що є чинними у вітчизняній та зарубіжній (європейській, національній у інших країнах) теорії освіти.
- Дайте характеристику типів контекстів, що є врахованими (характеризованими) у Вашому дослідженні.
- Обґрунтуйте правомірність одиниць порівняння, що виокремлені для розгляду у вашому дослідженні.
- Обґрунтуйте вибір методологічних підходів, що використані у Вашому дослідженні. Поясніть, для виконання яких завдань вашого дослідження застосовані обрані Вами підходи.